

Wzorzec współczesnej katoliczki zaprojektowany przez wierzące dziewczęta u progu dorosłości. Raport z badań fokusowych

Streszczenie: Niniejszy tekst stanowi odpowiedź na pytanie, czym charakteryzuje się wzorzec współczesnej katoliczki zaprojektowany przez wierzące dziewczęta u progu dorosłości. W zmaganiach młodzieży z dylematami egzystencjalnymi pomocne mogą okazać się zarówno konkretne wzory, jak i abstrakcyjne wzorce osobowe. Jedne i drugie stały się przedmiotem badań zrealizowanych w 2021 roku, opierających się na 10 zogniskowanych wywiadach grupowych przeprowadzonych z 35 maturzystkami. W badaniu uczestniczyły dziewczęta wyznania rzymskokatolickiego, które zamieszkiwały zachodnią i północną część Polski, miały 17–18 lat i uczyły się na lekcje religii. Fragment dotyczący zaprojektowanego przez rozmówczynie wzorca katoliczki we współczesnym świecie został zaprezentowany w niniejszym artykule. Zadanie projekcyjne pokazało, że stworzony wzorzec wykracza poza stereotypowe obrazy katoliczek, w mniejszym stopniu odwołuje się konkretnych tradycyjnych chrześcijańskich wzorów osobowych oraz stanowi egemplifikację nowej kobiecej perspektywy w katolicyzmie.

Słowa kluczowe: kobiety, wzorzec osobowy, katolicyzm, religijność, badania fokusowe

Wprowadzenie

Życie w areligijnej kulturze ryzyka jest z natury rzeczy pełne niepokoju (Giddens, 2010). W tej skomplikowanej rzeczywistości społeczno-kulturowej młodzi ludzie mierzą się z różnymi wyzwaniami. Wiele dylematów w większym lub mniejszym stopniu dotyczy sfery aksjologicznej. Towarzyszący czasom postmodernistycznym aksjologiczny relatywizm niejednokrot-

nie prowadzi jednostkę do dokonywania wyborów, które wprowadzie bazują na indywidualnych przeżyciach i subiektywnych interpretacjach, ale jednocześnie mogą pozostawać względem siebie we wzajemnej sprzeczności (Mąkosa, 2009).

W opozycji do postmodernistycznego relatywizmu pozostają m.in. instytucje o charakterze religijnym, wśród których znajduje się Kościół katolicki promujący określone zasady odnoszące się do rozmaitych sfer życia. Osoby deklarujące wyznanie rzymskokatolickie dysponują więc Pismem Świętym, Dekalogiem oraz Katechizmem Kościoła katolickiego, gdzie znajdują wskazówki dotyczące postępowania w określonych sytuacjach. W kontekście wyborów moralnych Kościół katolicki posługuje się nie tylko źródłami pisanymi, ale także konkretnymi propozycjami wzorów osobowych, które mogą stanowić istotny punkt odniesienia. Wśród tych wzorów, które w przeciwieństwie do wzorców i ideałów mają konkretny charakter (Rynio, 2016), znajdują się zarówno postaci pojawiające się na kartach Pismach Świętego, jak i te, które na przestrzeni wieków w rozmaity sposób przyczyniły się do rozwoju Kościoła katolickiego i inspirowały swoim życiem i chrześcijańską postawą.

W zrealizowanych badaniach poszukiwano odpowiedzi, w jaki sposób uczennice ostatnich klas liceów ogólnokształcących, czyli osoby mające za sobą cały cykl szkolnej edukacji religijnej, odbierają kobiece wzory osobowe proponowane im na lekcjach religii w Polsce i które z nich są najbardziej znaczące dla katoliczek wkraczających w dorosłość. Przedmiotem dyskusji fokusowych stała się także kwestia tymczasowości i uniwersalności katolickich wzorów osobowych. Jednakże młodzi ludzie mogą być zainteresowani nie tylko konkretnymi postaciami służącymi im pomocą w zakresie wyborów moralnych, ale także możliwością samodzielnego wypracowania wzorca, stanowiącego pewien opis cech idealnych o charakterze normatywnym (Skrzyniarz, Gajderowicz i Wach, 2013). Dla młodzieży wierzącej takim interesującym projektem może być wzorzec współczesnej młodej katoliczki.

Stosunek młodzieży do religii we współczesnym świecie

Życie w warunkach ponowoczesności pojmowane jest często jako indywidualny, refleksyjny projekt. W konsekwencji multiplikacji wyborów, działań i postaw następuje także fragmentaryzacja tożsamości. Jednostka może jednak wykorzystać to do tworzenia własnej, wyjątkowej tożsamości, łączącej elementy wyniesione z różnych sytuacji (Giddens, 2010). Analogicznie może tworzyć z mozaiki proponowanych wzorów osobowych i autorytetów wła-

sny wzorzec moralny. Taka refleksyjność stanowi poważne wyzwanie i wywoływać może pewne zagubienie jednostki, lecz z drugiej strony pozwala także zniwelować bezkrytyczne naśladownictwo i podążanie za głównymi trendami kulturowymi. Krytyczna refleksyjność stanowić powinna również istotę współczesnego kształcenia religijnego, w efekcie którego młody człowiek zyska „rozumiejące pojmowanie siebie i świata w horyzoncie tradycji i współczesnej praktyki danej religii” (Milerski, 2011, s. 231).

Zdaniem Janusza Mariańskiego (2019) fakt, że około dwóch piątych polskiej młodzieży szkolnej nie określa siebie jako wierzących, jest znamienny. Postawy niezdecydowania wśród młodych ludzi oraz ich swoista nieokreśloność, płynność i niejednoznaczność religijna mogą stanowić sygnał osłabienia procesów ożywienia religijnego z lat 80. XX wieku i świadczyć o postępującej sekularyzacji środowisk młodzieżowych w Polsce. Konstruowanie stabilnej i dojrzałej tożsamości religijnej w obliczu wszechobecnej popkultury w społeczeństwie konsumpcji stanowi zatem zadanie trudne. Obecnie wydaje się, że problematycznym może być także ujmowanie młodych zaangażowanych religijnie kobiet (takich jak uczestniczki przeprowadzonych badań) w perspektywie dominującej grupy w obrębie własnej denominacji. Według danych z 2021 roku prawie 32,5 mln wiernych przynależy do Kościoła rzymskokatolickiego, co stanowi 84,8% społeczeństwa, jednak w tym gronie znajdują się wszyscy ochrzczeni, także niepraktykujący (GUS 2021). Wskaźnik osób praktykujących swoją wiarę jest znacznie niższy – w 2019 roku wyniósł 36,9% (KAI 2021).

Niegdyś ateści i agnostycy, a dzisiaj osoby głęboko wierzące i praktykujące w społeczeństwach zachodnich coraz częściej mają status mniejszościowy, co oznacza, że takie cechy kulturowe, jak: prezentowane przez nie wartości, praktyki bądź po prostu styl życia, postrzegane są przez kulturę dominującą jako inne, gorsze czy niewłaściwe (Mucha, 1999). W Polsce coraz mniej osób młodych deklaruje się jako wierzący (lub głęboko wierzący) i praktykujący. W 1994 roku było ich 81%, zaś w 2018 roku 63%. Niewielki wzrost widoczny jest za to w grupie młodych ludzi identyfikujących się jako głęboko wierzący – w 2011 roku było to 6%, zaś w 2021 roku 8% (KAI 2021). To może wskazywać, że w procesie znaczących przemian kulturowych religia i religijność stanowią dla pewnego grona młodych nadal ważny aspekt życia, który nie zawsze łatwo jest rozwijać i umacniać. Jak przekonuje Mariański (2020, s. 29) klasyczne teorie sekularyzacji nie mają dzisiaj racji bytu, bowiem „ludzie w nowoczesności są religijni, tyle że inaczej. Zmieniło się nie tyle to, w co wierzymy, ale jak wierzymy”. Doszło więc do poważnych zmian w spo-

sobach przekazywania i przyjmowania wiary oraz religijności, które określa się mianem przejścia od religii losu do religii wyboru (Berger, 1990; Beyer, 2005). Uwzględniając współczesne uwarunkowania, zwłaszcza pluralizm religijny społeczeństw, tożsamość religijna nie jest już „tożsamością» odziedziczoną« po rodzicach lub nadaną we wspólnocie religijnej raz na zawsze, lecz tożsamością ciągle kreowaną, efektem osobistego doświadczenia wiary i indywidualnych wyborów” (Różańska, 2012, s. 66).

Powyższe rozważania stanowią istotny kontekst dla edukacji religijnej oraz pedagogiki międzykulturowej. Młode katoliczki mają bowiem świadomość pewnej odrębności kulturowej. Zaryzykować można stwierdzenie, iż stają się również do pewnego stopnia mniejszością wobec ogółu polskiej młodzieży prezentującej szerokie spektrum postaw wobec religii, m.in. deklarowany ateizm, zainteresowanie innymi formami duchowości, pozostawanie w Kościele bez konieczności praktykowania, selektywną religijność, krytykę Kościoła instytucjonalnego czy rezygnację z udziału w lekcjach religii. Według badań z 2019 roku lekcje te w liceach ogólnokształcących gromadziły 75,3% uczniów (Sadłoń, 2021). W roku szkolnym 2020/2021 wśród licealistów odsetek ten wyniósł już 69,8%. Obecnie zaś ma miejsce odwrócenie istotnego zjawiska społecznego, bowiem na rezygnację z religii niegdyś nie było społecznego przyzwolenia, w związku z tym uczniowie w nich nieuczestniczący stanowili mniejszość. Teraz zaś coraz częściej w mniejszości znajdują się uczniowie, którzy na katechezę uczęszczają, i to oni są zagrożeni społeczną alienacją (Maciejewska, Cukras-Stelągowska i Rayzacher-Majewska, 2022). Pewien typ religijności tradycyjnej przestaje być atrakcyjny dla części młodego pokolenia Polaków, które skłania się do indyferentyzmu religijnego lub poszukuje własnych form wyrazu dla swoich transcendentnych poszukiwań (Mariański, 2019).

Metodologia badań własnych

Podstawę niniejszego opracowania stanowiło zadanie projekcyjne dotyczące wzorca współczesnej katoliczki projektowanego przez wierzące dziewczęta u progu dorosłości, które było jednym z elementów badania przeprowadzonego w listopadzie i grudniu 2021 r. Badanie to, na które wyraziła zgodę Komisja Etyki Wydziału Filozofii i Nauk Społecznych UMK, dotyczyło kobiecych wzorów osobowych w szkolnej edukacji religijnej i ich percepcji przez uczennice ostatnich klas szkół średnich. Badacze zdecydowali się na przeprowadzenie zogniskowanych wywiadów grupowych. Pomimo tego, że

grupy fokusowe najczęściej składają się z moderatora oraz 6–12 uczestników (Smithson, 2007), to w tym przypadku zdecydowano się na obecność 3–4 osób w jednej grupie, których finalnie było 10. Wiązało się to z formułą badania, które odbywało się z wykorzystaniem komunikatorów internetowych – ZOOMa oraz Skype’a. Ponadto zogniskowane wywiady fokusowe w tzw. minigrupach zalecane są wówczas, gdy temat jest delikatny i wymaga zbudowania bezpiecznej atmosfery (Ciechowska, 2018).

W badaniu uczestniczyły maturzystki wyznania rzymskokatolickiego, które zamieszkiwały w zachodniej i północnej części Polski, miały 17–18 lat i uczęszczały na lekcje religii. Dobór próby miał charakter celowy, co w przypadku badań fokusowych jest szczególnie ważne (Maison, 2001). Zaaranżowanie takich grup było czasochłonne i bazowało na poszukiwaniach prowadzonych dwutorowo – za pośrednictwem mediów społecznościowych oraz kontaktów ze szkołami katolickimi. Ostatecznie w badaniach wzięło udział 35 dziewcząt. Imiona dziewcząt w tekście zostały zmienione.

Tabela 1. Przykładowy wynik pracy w jednej z grup fokusowych

Źródło: badania własne.

Obok dyskusji głównej bardzo ważnymi elementami badania były także dwie aktywizujące techniki projekcyjne. Pierwszą z nich stanowiła krótka ankieta wypełniana przez każdą uczestniczkę indywidualnie, w której znalazły

się imiona i nazwiska kobiet istotnych dla losów Kościoła katolickiego, podzielone na cztery kategorie: kobiety biblijne, święte, błogosławione i święcie. Dzięki niej dziewczęta miały możliwość zweryfikowania, które postacie są im znane, a które nie, oraz wspólnego przeanalizowania, co w ich opinii może być tego przyczyną. Z kolei drugie zadanie, podsumowujące całą dyskusję i wieńczące spotkanie, polegało na zaprojektowaniu przez dziewczęta współczesnego wzorca katoliczki w XXI wieku. Niniejszy artykuł koncentruje się przede wszystkim na tej części badań. Dziewczęta usłyszały cztery pytania dotyczące pożądanego przez nie wzorca: 1. Jak powinna wyglądać współczesna katoliczka? 2. Jak powinna się zachowywać? 3. Co ją wyróżnia? 4. Czy jest do kogoś podobna? Odpowiedzi dziewcząt zamieszczono w czteroczęściowej tabeli na tablicy interaktywnej Jamboard, co znacząco ułatwiło dyskusję.

Wypracowane w toku negocjacji wzorce młodych katoliczek są zróżnicowane, nowatorskie i zaskakujące zarówno z naukowego, jak i społecznego punktu widzenia.

Wyniki badań własnych

W świetle przeprowadzonych badań najczęściej pojawiającym się wzorem osobowym na lekcjach religii w szkole średniej jest Maryja, a w dalszej kolejności Maria Magdalena, św. Matka Teresa z Kalkuty, św. Anna, św. Weronika, św. Elżbieta, św. Rut, św. Faustyna i św. Jadwiga. Z grona kobiet błogosławionych jest nim bł. Karolina Kózkówna. Wśród kobiet biblijnych pojawiały się: Sara, Miriam, Anna, Maria i Marta. Uczestniczki badań fokusowych sporadycznie słyszały o świeckich znanych kobietach takich jak: Jadwiga Zamoyńska, Stanisława Leszczyńska czy Wiktoria Ulma. Wyraźnie sygnalizowały potrzebę częstszego mówienia o kobietach podczas lekcji religii oraz zwiększenia liczby godzin przeznaczanych na prezentowanie rozmaitych wzorów osobowych – zarówno męskich, jak i żeńskich. Przy tym wzory osobowe nie są przejmowane w sposób całościowy, wybierane są te elementy życiorysów, które przystają do sytuacji maturzystek oraz wyzwań współczesnego świata. Są one bowiem przeciwniczkami całkowitego opierania swojej tożsamości i życiowych decyzji na jednej osobie.

Podczas projektowania wzorca współczesnej katoliczki dziewczęta skupiły się na czterech obszarach, które zostały im zaproponowane przez badaczki. Pierwszy z nich dotyczył wyglądu i to właśnie w jego przypadku pomiędzy poszczególnymi grupami pojawiło się sporo rozbieżności. Według niektórych dziewcząt ta rubryka nie powinna znaleźć się w narzędziu pozwalającym na

zaprojektowanie wzorca współczesnej katoliczki, bowiem nie odnosi się do tego, kim dana osoba faktycznie jest. W podobny sposób wypowiedziano się nie tylko w kontekście ubioru, ale także fryzur, kolczyków oraz tatuaży. To pytanie ukazało też sprzeciw dziewcząt wobec kobiecych modowych stereotypów, które są obecne w świadomości niektórych katolików i katoliczek. W związku z tym można było usłyszeć, że: „wiele osób ma takie spostrzeżenie, że katoliczka musi wyglądać jak typowa Matka Polka, spódnica za kolano, a to chyba nie o to chodzi, że to jest nieatrakcyjna kobieta z wyglądu. A może chodzi o to, że wygląda kobieco, normalnie, niewulgarnie”. Nie brakowało także odważnych opinii dotyczących strojów wyzywających, bowiem pomimo tego, że w większości przypadków uznawano je za niewłaściwe dla katoliczek, to w trzech grupach uznano, że inne kanony estetyczne obowiązują w przypadku uczestnictwa we mszy świętej, a inne w przypadku wyjścia na spotkanie towarzyskie. Potwierdza to na przykład opinia Zuzanny, która twierdzi, że „Wygląd to powinna być osobista sprawa. Każdy ma swój styl ubierania i można być osobą wierzącą, i ubierać się w długie spódniczki itd., a można się ubierać po prostu bardziej wyzywająco, jak kto woli. Według mnie to nic nie zmienia w tej sprawie”. Część uczestniczek zdecydowanie bardziej podkreślała jednak rolę naturalności i tego, że dbałość o własne ciało jest pewnego rodzaju reprezentacją troski o siebie i swoje zdrowie, a także pewnego rodzaju świadectwem o nas samych.

Uczestniczki badań podkreślały różnice pomiędzy postrzeganiem kwestii stroju dawniej i dziś, zaznaczając niekiedy, że wpajano im w tym zakresie wzory, których nie chcą powielać. Twierdziły, że o stroju jako o wyróżniku katolicyzmu można mówić przede wszystkim w przypadku siostr zakonnych. W jednym z fokusów pojawiła się próba diagnozowania przyczyn takiego stanu rzeczy, którą zaproponowała Joanna: „Wydaje mi się, że to też przez to, że w Kościele Katolickim bardzo trudno jest wprowadzić reformy i dostosować się do zmieniających się czasów. Poniekąd troszeczkę rozumiem, że się tego broni, że kobieta musi się ubierać skromnie, najlepiej żeby była zakryta itd., ale chociażby nauka posuwająca się do przodu mówi, że np. kobieta generalnie nie ma jak kusić, to raczej sobie mężczyzna takie rzeczy dopowiada”.

Mając na uwadze to, że większość dziewczyn ubiór traktowała jako uzupełnienie charakteru i twierdziła, że współczesna katoliczka powinna wyróżniać się wewnętrzem, a nie tym, co zewnętrzne, w następnej kolejności uwagę poświęcono zachowaniom i charakterowi omawianego wzorca. Dziewczęta zwracały uwagę na cechy, które zdecydowanie bardziej wiążą się z aktywnością aniżeli z biernością. Podkreślały bowiem, że kluczowe obecnie jest wy-

rażanie swojego zdania, autentyczność i szczerść oraz przyznawanie się do wiary przy jednoczesnym poszanowaniu cudzych poglądów i nienarzucaniu innym ważnych dla siebie wartości. W związku z tym w fokusach pojawiły się rozbieżności dotyczące tego, jak pogodzić obronę własnych poglądów z szacunkiem do cudzych. Niektóre uczestniczki twierdziły, że przejawem wspomnianego szacunku powinno być wycofanie się z dyskusji, inne jednak nie wydawały się zwolenniczkami takiego rozwiązania, co prezentuje wypowiedź Marianny: „Kiedyś był taki pogląd katoliczki szarej myszki, spokojnej, trochę odizolowanej. W dzisiejszych czasach jeszcze u nas w kraju jest ten motyw katolicki, ale w innych to się odchodzi i kobieta katoliczka jest kobietą wojującą w pewien sposób. Powinna mieć własne zdanie, nie dać się stłamsić, no bo skoro ma głosić Dobrą Nowinę, to musi to wykrzyczeć”.

Bardzo ważną cechą, na którą zwrócono uwagę w większości fokusów była asertywność. Wśród cech najczęściej wymienianych przez dziewczęta znalazła się także determinacja, gotowość przyznawania się do błędu i wysłuchania drugiego człowieka, bezinteresowność, ufność, wyrozumiałość, bycie pomocną, pewną siebie (gotową do wychodzenia przed tłum), nieegoistyczną, kulturalną oraz pełną pokoju i radości. Podkreślano jednak, że zwyczajność katoliczki powinna przejawiać się także w tym, że ma gorsze dni i nie zawsze jest idealna. Zwracano także uwagę na konieczność pokazywania swojej wiary, a nie tylko mówienia o niej oraz na życie w zgodzie z własnym sumieniem, czego egzemplifikację stanowi wypowiedź Aldony: „Wiadomo, że zachowanie powinno być adekwatne do moralności przedstawianej w danej wierze. Tylko właśnie dla mnie np. najważniejsze jest to, że ja wierzę w danego Boga i żyję w zgodzie ze sobą w sposób etyczny i czyniąc dobro, a nie do końca uważam, że wiara nie powinna zbyt ingerować w tych czasach w takie sfery, jak powinna wyglądać rodzina, co ja powinnam robić, czy ja powinnam zajmować się dziećmi, chodzić do pracy, czy powinnam mieć dzieci czy nie. Wydaje mi się, że chodzi o to, jakim ja jestem człowiekiem, a nie o to, czy ja żyję jak wszyscy inni katolicy”.

Dziewczęta zapytane, co powinno wyróżniać wzorzec współczesnej katoliczki, wskazywały na kilka elementów pojawiających się m.in. przy okazji wcześniejszych pytań. Niektóre z nich właśnie w tej części podkreślały istotę piękna charakteru, czego przykładem jest wypowiedź Karoliny, z którą zgadzały się inne dziewczęta: „Wyróżnia ją to, że jest piękna swoim charakterem, zachowaniem. Jej największa piękność to to, co może dać, co ma w środku, czym się dzieli i jak się tym dzieli”. Zwrócono także uwagę na kwestie związane z praktykami religijnymi i życie w zgodzie z Ewangelią, zaznaczając

jednak, że dla takiej kobiety „jest ważna modlitwa i chodzenie do kościoła, ale robi to dlatego, że chce, bo wierzy, a nie dlatego np. że zostało to zakorzenione w jej rodzinie”. Dziewczęta pozostawały dalekie od precyzowania, jakie podejście do duchowości powinien prezentować wzór katoliczki we współczesnym świecie, co egzemplifikuje wypowiedź Oktawii: „Przypomina mi się ten fragment biblijny »bądźcie ciepłi albo zimni, bo letnich Bóg wypłuwa«. Zazwyczaj to jest tak, że jesteście tacy albo tacy i nic pomiędzy, a ja to interpretuję tak, że albo macie duchowość gorącą, która działa, albo zimną, która jest mocno do wewnątrz i jest taka klauzurowa, żeby mieć jakiś ten rodzaj swojej duchowości i w tym dążyć do Boga, a nie być takim letnim, który robi to, co podoba się światu”.

Wskazywano również na zawierzenie Bogu w codzienności, przejawiające się w znajdowaniu czasu na mszę świętą pomimo obowiązków. Ponadto uznawano, że za taki wyróżnik można uznać mądrość wypowiedzi, szczerość intencji, miłość względem innych ludzi, otwartość, wierność sobie i pewność przekonań, określoną przez jedną z uczestniczek mianem tego, że „wie, że to co robi, jest dobre i jest tego pewna”. Maturzystki odwoływały się także do pokory, niewywyższania się spośród innych, czynienia dobra nie dla społecznego uznania, pragnienia bycia lepszym człowiekiem i reagowania w obliczu problemów. Za wyróżnik uznawały pojawiający się także przy wcześniej omawianych kwestiach uśmiech i pogodę ducha. Rzadko wspomniano o wybaczeniu, a nawet jednostkowo wyrażano niechęć względem ewangelicznej zasady dotyczącej nadstawiania drugiego policzka.

Kluczowym wyróżnikiem, na który zwrócono uwagę w kilku fokusach, było przejawianie inicjatywy. Egzemplifikacją tego jest wypowiedź Marianny: „Skojarzył mi się taki serial, »The Chosen«, o Jezusie, Jego nauczaniu. Jest tam taka czołówka, płyną sobie rybki i jedna płynie pod prąd, do niej dołączają kolejne. I to jest właśnie fajnie pokazane, że jeśli wyjdiesz z inicjatywą, pójdziesz dalej, to wiadomo, będą przeciwnicy, ale inni pójdą za Tobą i to spotęguje liczbę osób”. Z kolei w jednej z grup za wyróżnik uznano poczucie wyjątkowości, na które zwróciła uwagę Alicja: „Jest takie bardzo mądre powiedzenie, że każdy z nas się rodzi jako oryginał, a umieramy jako kopia. A wydaje mi się, że katolicy i katoliczki mają świadomość tej wyjątkowości danej przez Pana Boga, przez naszego Tatę, więc będzie starała się po prostu być tym oryginałem do samego końca”.

Podczas ostatniej części zadania polegającego na projektowaniu wzorca dziewczęta zostały zapytane o jego ewentualne podobieństwo do innych postaci, które np. odegrały ważną rolę w kontekście rozwoju Kościoła ka-

tolickiego. W tym przypadku były przeciwniczkami naśladowania kogoś i odtwarzania jego życiorysu, jednakże część z nich przyznała, że istotnym punktem odniesienia dla takiego wzorca powinna być Maryja. W kilku fokusach pojawiły się opinie dotyczące tego, że żadna postać nie powinna być prezentowana jako uniwersalny punkt odniesienia dla wszystkich katoliczek, co można dostrzec w wypowiedzi Magdy: „Te kobiety biblijne nie powinny się tu pojawiać, ponieważ każda dziewczyna może uważać inną osobę za swój autorytet, dlatego podawanie jednego uniwersalnego autorytetu dla wszystkich młodych dziewczyn byłoby niedobre (...). Trzeba zachęcać dziewczyny do tego, aby szukały osoby, która by ich inspirowała, a nie mówić, kto to powinien być dla nich”.

Rozmówczynie akcentowały oryginalność pozwalającą na inspirowanie się pewnymi cechami lub zachowaniami ważnych dla losów Kościoła postaci w budowaniu własnego wizerunku i wyjątkowej biografii. Zdaniem uczestniczek fokusów autorytety mogą pełnić istotną rolę w życiu danej jednostki, ale nie oznacza to, że trzeba je całościowo naśladować, bowiem stanowią one „kierunkowskaz do własnego rozwoju”. Niektóre z nich uważały nawet, że ich naśladowanie prowadzi do nienaturalności i próby stania się czyjąś kopia, co zgodnie oceniały w sposób negatywny, dostrzegając, że ma to już miejsce w sferze medialnej, gdzie dochodzi do „dramatu upodobnień”, który wiąże się najczęściej zarówno z niskim poczuciem własnej wartości, jak i z kradzieżą cudzej tożsamości, dokonywaniem operacji plastycznych oraz zawłaszczeniem cudzego stylu życia. Zgodnie podkreślały natomiast, że znacznie ważniejsze od upodobniania się do kogoś (co według nich czasami bywa nieświadome) lub naśladowania go, jest pozostawanie w zgodzie ze sobą, nieustanne starania o stawanie się lepszą wersją siebie i umiejętność dokonywania autorefleksji. Uczestniczki uznały, że inspirowanie może być także dopełnianie błędów i swoista nieidealność.

W kilku wywiadach pojawiły się wypowiedzi zwracające uwagę na inny aspekt inspiracji – podobieństwo współczesnego wzorca katoliczki do Chrystusa. Zwróciła na to uwagę Oktawia, z którą zgodziły się pozostałe uczestniczki fokusa: „Jeżeli ktoś jako autorytet najwyższy ma po prostu Jezusa, to też dojdzie do tej świętości, ponieważ wszystko się sprowadza do tego, żeby żyć tak, jak Jezus mówił i nauczał. Jest taka modlitwa: »Uczyń serce moje według serca Twego« i według mnie chodzi właśnie o to, aby być jak najbardziej podobnym do Jezusa, a nie do żadnego innego świętego”.

Podsumowanie

Uczestniczki prowadzonych badań są blisko związane z Kościołem instytucjonalnym. Deklarują się jako osoby głęboko wierzące i praktykujące. Jednocześnie w zamierzony sposób konstruują swoją religijną tożsamość, dokonują krytycznej refleksji nad własną edukacją religijną, która jest dla nich wyborem, a nie koniecznością. Charakteryzują się wysoką świadomością dotyczącą własnej religijności oraz związanych z nią potrzeb, a także zdolnością tworzenia własnego wzorca współczesnej kobiety katoliczki. Zaprojektowany przez nie wzorzec programowo nie tworzy spójnej całości i w mniejszym stopniu odwołuje się konkretnych tradycyjnych chrześcijańskich wzorów osobowych. Wykracza także poza stereotypowe obrazy katoliczek (szczególnie w kwestii wyglądu zewnętrznego i cech osobowościowych). Jednocześnie stanowić może egzemplifikację nowej kobiecej perspektywy w katolicyzmie akcentującej oryginalność, odwagę i asertywność. Ponadto jest to istotny wyróżnik wobec niereligijnych punktów odniesienia, konstruowanych i naśladowanych przez młodzież mniej związaną z Kościołem katolickim lub pozostająca poza wspólnotami religijnymi.

Konstruowanie wzorca współczesnej katoliczki przez dziewczęta znajdujące się u progu dorosłości okazało się zadaniem równie interesującym, co trudnym. Ukazało ono pragnienia współczesnej młodzieży w tym obszarze, z których zapewne nie wszystkie – ze względu na uwarunkowania religijne – mogłyby zostać wdrożone do społecznej rzeczywistości. Jednakże pozwoliło to także dostrzec wątpliwości i problemy, z którymi w kontekście określonych cech, postaw lub zachowań, pożądanym przez określoną część społeczeństwa, a nieakceptowanym przez drugą, zmagają się na co dzień. W związku z tym warto wziąć je pod uwagę zwłaszcza w kontekście funkcjonowania wspólnot religijnych, które nie są wyizolowane od rzeczywistości społecznej i swoim zakresem oddziaływania nie dotyczą wyłącznie sfery duchowej. Potrzebne jest więc podejmowanie przez ich przedstawicieli licznych i zróżnicowanych interakcji ze światem zewnętrznym, bogatym w wielorakie znaki antropologiczne (język, biografie osobowe i grupy społeczne). W tym sensie bowiem stanowić mogą dynamiczne środowiska wychowawcze, co umożliwi młodzieży aktywne podejmowanie życiowych wyzwań (Nowak, 2012), a także przyczynia się do rozwiązywania przez nią dylematów egzystencjalnych. Dodatkowo w warunkach pluralizmu warto naszym zdaniem na nowo przemyśleć implikacje (nie)obecności religii w przestrzeni społecz-

nych doświadczeń (Różańska, 2016), a także wsłuchać się w głos katolickiej młodzieży i rozważyć jej autorski projekt „siebie”.

Bibliografia

- Anderson, G. 1990. *Fundamentals of educational research*. Philadelphia: The Falmer Press.
- Berger, P. 1990. Modernizacja jako uniwersalizacja herezji. W: Grzymała-Moszczyńska, H. red. *Religia a życie codzienne*, cz. I. Kraków: Instytut Religioznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego, ss. 13–46.
- Beyer, P. 2005. *Religia i globalizacja*. Kraków: Nomos.
- Ciechowska, M. 2018. Badania fokusowe. W: Ciechowska, M. Szymańska, M. red. *Wybrane metody jakościowe w badaniach pedagogicznych*. Część I. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum, ss. 101–164.
- Giddens, A. 2010. *Nowoczesność i tożsamość*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Główny Urząd Statystyczny [GUS]. 2021. Mały Rocznik Statystyczny Polski. https://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5515/1/23/1/maly_rocznik_statystyczny_polski_2021_31.08.2021.pdf (28.03.2022).
- Katolicka Agencja Informacyjna [KAI]. 2021. Kościół w Polsce. Raport. <https://ekai.pl/wp-content/uploads/2021/03/Raport-Kosciol-w-Polsce-2021.pdf> (28.03.2022).
- Maciejewska, M., Cukras-Stelągowska, J., Rayzacher-Majewska, A. 2022. *Female role models in school religious education and their perception by female students of last years of secondary schools* [tekst złożony do czasopisma].
- Maison, D. 2001. *Zogniskowane wywiady grupowe. Jakościowa metoda badań marketingowych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Mariański, J. 2019. Religijność młodzieży szkolnej w procesie przemian (1988–2017). *Edukacja Międzykulturowa*. 1 (10), ss. 19–37.
- Mariański, J. 2020. Pedagogika religii w kontekście społecznym. *Edukacja Międzykulturowa*. 2 (13), ss. 21–49.
- Mąkosa, P. 2009. *Katecheza młodzieży gimnazjalnej w Polsce. Stan aktualny i perspektywy rozwoju*. Lublin: KUL, ss. 129–170.
- Milerski, B. 2011. *Hermeneutyka pedagogiczna. Perspektywa pedagogiki religii*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe ChAT.

- Mucha, J. 1999. *Kultura dominująca jako kultura obca*. Warszawa: Oficyna Naukowa.
- Nowak, M. 2012. Szkoły, parafie i wspólnoty religijne jako laboratoria międzykulturowości. W: Lewowicki, T., Róžańska, A., Klajmon-Lech U. red. *Religia i edukacja międzykulturowa*. Cieszyn – Warszawa – Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, ss. 79–96.
- Skrzyniarz, R., Gajderowicz, M. i Wach, T. 2013. *Wzory i wzorce osobowe w biografistyce pedagogicznej*. Lublin: Wydawnictwo Episteme.
- Smithson, J. 2007. Using focus groups in social research. W: Alasuurtari, P., Bickman, L. i Brannen, J. red. *The Handbook of Social Research Methods*. London: Sage, ss. 356–371.
- Róžańska, A. 2016. Społeczna akceptacja religii i dylematy edukacji religijnej w środowiskach pluralistycznych w optyce teorii religii Jamesa Beckforda. W: Lewowicki, T., Róžańska, A. i Klajmon-Lech, U. red. *Z teorii i praktyki badań międzykulturowych. Dylematy metodologiczne*. Cieszyn-Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, ss. 142–153.
- Róžańska, A. 2012. Religijność i tożsamość religijna w badaniach międzykulturowych i praktyce edukacyjnej. W: Lewowicki, T., Róžańska, A. i Klajmon-Lech, U. red. *Religia i edukacja międzykulturowa*. Cieszyn-Warszawa-Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, ss. 59–75.
- Rynio, A. 2016. Wzór osobowy. W: Chałas, K. i Maj, A. red. *Encyklopedia aksjologii pedagogicznej*. Radom: Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne, ss. 1459–1465.
- Sadłoń, W. 2021. Polarization but Not Pillarization Catholicism and Cultural Change in Post-Transformation Poland. *Religions*. **12** (457). <https://doi.org/10.3390/rel12070457> (29.03.2022).

**The model of a contemporary female Catholic as designed
by religious girls on the threshold of adulthood. A report
on focus group interviews**

Abstract: This article describes the model of a contemporary Catholic woman as designed by religious girls on the threshold of adulthood. In the struggle of young people with existential dilemmas, both specific models and abstract role models may prove to be helpful. Both have become the subject of research carried out in 2021 conducted using 10 focus group interviews with 35 female students in the final years of secondary schools. The focus groups were created by recruiting 17–18 years olds girls of the Roman Catholic faith living in western and northern

Poland and attended religion lessons. This article contains an excerpt concerning the model of a Catholic woman in the contemporary world designed by interviewees. The projection task showed that the created role models go beyond the stereotypical images of Catholic women, less refers to a specific traditional Christian personal models and is an exemplification of a new female perspective in Catholicism.

Keywords: women, role model, Catholicism, religiosity, focus group interviews

Translated by Joanna Cukras